

Van één gezin één plan naar twee gezinnen twee plannen

Visie op hulpverlening aan ouders in complexe scheiding
voor Regionaal Expertise Punt Scheiden Rijk van Nijmegen

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Paradigmaverandering.....	4
Andere focus	4
<i>De context</i>	6
<i>Anders werken</i>	7
<i>Kenmerken complexe scheiding</i>	7
Risicofactoren	8
<i>Drie soorten ouderschap na scheiding</i>	9
<i>Preventief werken</i>	9
<i>Richten op rust en welzijn</i>	11
<i>Hulpverlening aan ouders in een conflictscheiding</i>	11
Aanreiken van een kader door het innemen van standpunten	11
De professional kiest duidelijk en expliciet positie.....	12
Professionele visie.....	13
<i>Belangrijke rol voor het netwerk</i>	14
Kinderen	14
<i>Aandacht voor veiligheid</i>	14
De visie samengevat in 7 principes	15

Voorwoord

"Het idee van me niet langer te concentreren op de andere ouder? Ik was er zelf nog opgekomen om zo drastisch te handelen".

Een treffend citaat van een ouder. (Lieve Cottyn, 'Complexe Scheiding', 2021, pag. 244)¹

Een conflict- (of vecht) scheiding ontstaat wanneer ouders niet in staat zijn de transitie van één gezin en één huishouding naar twee (één-ouder) gezinnen met twee huishoudens te maken. De liefdesrelatie is over, maar via het conflict blijven de twee ex-partners meer verbonden dan ooit. Het aantal conflictscheidingen neemt ieder jaar toe. En omdat een conflictscheiding vaak meerdere jaren beslaat, lijkt dit aantal nog groter. Mensen komen hier niet vanzelf uit. Als ze al een beroep doen op hulpverlening, dan is het niet zozeer voor henzelf maar willen zij hulp om de ex-partner te veranderen in zijn of haar destructieve gedrag. Vaak worden zij in deze 'probleemoplossing' gesteund door hun netwerk en juist deze manier houdt het gevecht in stand.

Het aantal vragen aan de professionals met een complexe scheidingscomponent groeit en doet een sterk beroep op hen. Vaak voelen hulpverleners zich niet bij machte om het tij te keren en raken zij zelf ingezogen in het conflict.

Van een afstand gezien is deze onmacht logisch. Vanuit een burgerschapsidee over ouderschap – 'Ook als je geen partners meer bent, blijf je samen het hele leven ouders' – wordt ouders voorgehouden dat ze moeten leren om goed te communiceren. Het doel is immers dat er tot samenwerking en afspraken gekomen wordt. Het tegenovergestelde wordt echter waarheid: ouders komen in weerstand omdat zij worden aangesproken op hun falen: dit is precies het probleem en de oorzaak van het conflict.

Desondanks is het ouderschapsplan ingevoerd. Ouders worden, terwijl ze nog in hevig conflict zijn met elkaar, met de mediator aan tafel gezet. Of de jeugdbeschermer vindt dat deze ouders niet geschikt zijn als ouders, omdat zij niet bereid zijn hun gevecht op te geven.

Vanuit de overheid wordt wel het probleem van deze onmacht erkend, maar ze voorzien vooral in instrumenten en methodiek, dat aansluit bij die ouders die wel, soms met wat steun, in staat zijn tot overleg en samenwerking.

Een grote groep ouders heeft geen baat bij deze aanpak. Het gaat om ouders die alsmaar in conflict blijven: de ex-partners die niet in staat zijn tot een transitie. Wanneer er werkelijk preventief gewerkt gaat worden, vraagt dit een focus op deze moeilijke groep. Dit zijn de ouders die alsmaar voor de rechtbank verschijnen. Het zijn de ouders die zorgen voor de instroom van complexe scheidingsvragen in de specialistische en gedwongen hulpverlening.

¹ Lieve Cottyn, 2021, *Complexe scheiding, uit de maalstroom van conflict*.

Paradigmaverandering

Het ombuigen van deze instroom vraagt een breed gedragen visie die meer aansluit bij de werkelijkheid van wat deze ouders wel en niet kunnen. De instroom van complexe scheidingsvragen kan beperkt worden, als het inzicht er is dat deze ouders preventief een ander soort hulpverlening nodig hebben. Deze hulpverlening heeft als uitgangspunt niet te gaan repareren wat niet meer werkt, maar werken naar een alternatief dat wel haalbaar is. Deze ouders zijn gebaat bij een beweging 'van samen naar apart', want alleen dat haalt de prikkel van het conflict weg. Dit betekent paradigmaverandering ten opzichte van het meest gangbare paradigma: "ouders moeten ten alle tijden samen in gesprek". Het is een eigenwijze visie en anders dan gemiddeld gangbaar in Nederland. Maar deze visie krijgt meer weerklank. De rechtbank Brabant werkt aan de zogenaamde schottenaanpak² en parallel ouderschap wordt steeds meer als benaderwijze toegepast.

Andere focus

De hulpverlening zal zich dus meer op de individuele ouder moeten richten. Als er toegewerkt wordt naar apart (parallel) ouderschap, vergroot dat de kans dat er rust en welzijn voor iedereen komt. Steeds meer professionals in Nederland, België en USA zeggen: "Wil je rust en welzijn voor de kinderen? Bouw dan als het ware dan muur tussen de twee kempfanen. En besteed veel aandacht aan het meenemen van ieders netwerk in deze visie."

Voor de professionals heeft deze benadering een andere focus dan men gewend is. Men richt zich op de transitie van één gezin één plan, naar twee gezinnen twee plannen. Iedere ouder afzonderlijk staat voor de taak zelfstandig, los van de ander, een nieuwe gezinssituatie op te bouwen.

Dit heeft consequenties voor de houding, het gedrag en de vakkundigheid van de professionals. Werken met ouders in een conflictscheiding vraagt een andere benadering dan het normale aansluiten bij de hulpvrager. Professionals moeten zowel directer en meer sturend zijn, als wel een kwalitatief coachend contact maken. Het vraagt om standpunten innemen, kennis en ervaring expliciet gebruiken en het innemen van een positie van onvoorwaardelijke, meervoudige betrokkenheid op iedere ouder en elk kind.

De focus op beperking en kracht, vormt de kern van het visiedocument. In sommige gemeentes zijn er al professionals getraind in deze benadering. Zij geven aan dat ze door deze manier van werken zelf in hun kracht komen. Zij voelen zich zekerder door de duidelijke focus op het beëindigen van de strijd en het toewerken naar rust en welzijn voor iedereen³.

² [Rechtspraak magazine uit juli 2021 \(pdf#page=26, 0 B\)](#)

³ *Evaluatie formulieren van professionals die de training Werken AanDuurzaamOuderschap hebben gevolgd. Een training die inmiddels aan meer dan 400 professionals is gegeven)*

WerkenAanDuurzaamOuderschap

Tot slot nog een citaat van een ouder: “Het feit dat de hulpverlener telkens opnieuw en radicaal de muur (symbolisch) tussen de twee exen plaatste, was voor mij essentieel om uit de loopgraven van de strijd te komen en te bewegen naar een nieuwe positie.” (Lieve Cottyn, *‘Complexe Scheiding’*, 2021, pag. 244)⁴

⁴ Zie voetnoot 1

De beleidsvisie op hulpverlening aan ouders in complexe scheidingsituaties

De context

In Nederland maken per jaar ongeveer zeventigduizend kinderen het uit elkaar gaan van hun (al of niet getrouwde) ouders mee. De meeste scheidingen, rond de zeventig procent, verlopen redelijk tot goed. De partners kunnen een regeling treffen waarbij de kwaliteit van leven voor alle gezinsleden goed blijft.

Er is veel onderzoek gedaan naar de gevolgen van scheiding voor kinderen (Amato & Cheadle, 2005; Spruijt & Kormos, 2010; Hughes, 2005). Eerder werd er vooral gelet op de nadelen voor kinderen: kinderen van gescheiden ouders zouden meer psychische problemen hebben, het slechter doen op school en meer problemen hebben met vriendschaps- en liefdesrelaties. Meer recent onderzoek laat zien dat kinderen weliswaar last kunnen hebben van de vele veranderingen, maar met de meeste kinderen gaat het na verloop van tijd goed, ook op langere termijn. Het verschil met kinderen van ouders die bij elkaar blijven valt dan weg (Hughes, 2005; Buysse et al., 2011).

Kinderen blijken vooral last te hebben van strijdende ouders, met elkaar of gescheiden levend. Bij ongeveer dertig procent van de scheidingen zijn er problemen rond de financiën en/of het ouderschapsplan. De scheiding is een jarenlang slepend proces vol destructie, wraakzucht, achterdocht en demonisering. In deze scheidingen raken kinderen gevangen en beschadigd (Spruijt & Kormos, 2010). Onopgeloste conflicten tasten de (kwaliteit van de) opvoeding aan (Cummings, 2010, Van der Valk e.a., 2020).

Per jaar zijn ruim drieduizend kinderen slachtoffer van in conflict verstrikte ouders. Meerdere factoren maken dat kinderen last hebben van of beschadigd raken door de scheiding van hun ouders. Een belastende factor die vaak voorkomt is financiële problematiek na scheiding. Dit is het geval wanneer ouders beiden aan de armoedegrens komen na een scheiding, een van hen krap komt te zitten omdat de ander weigert de afgesproken alimentatie te betalen of wanneer ouders failliet gaan aan de vele juridische procedures en peperdure advocatenrekeningen. Ruziënde en elkaar demoniserende ouders maken een kind verdrietig, boos en vooral angstig. Een angstig kind zoekt troost en bescherming. Maar de ouders die het kind zouden moeten troosten en beschermen zijn zelf juist de bron van de ontregeling. De dynamiek van gescheiden ouders die de strijdbijl niet kunnen begraven, bestaat uit communicatie vanuit existentiële angst, verlies- en pijnstukken. Daardoor is het kind op zichzelf aangewezen, of het moet op zoek naar andere bronnen van veiligheid. Dat kunnen broers of zusjes zijn, maar ook die kunnen verstrikt zijn geraakt in de strijd en aan de kant van moeder dan wel vader zijn komen te staan. Ook familie en andere vertrouwden zijn vaak partij geworden. Nieuwe partners kunnen ook een rol van betekenis gaan spelen. Vaak scharen zij zich aan de kant van hun geliefde, nemen diens versie van de werkelijkheid over en voelen dezelfde verontwaardiging jegens de oude partner.

Een citaat uit de open brief aan alle gescheiden ouders van Villa Pinedo maakt veel duidelijk:

'We willen zo graag allebei onze ouders in ons leven. Twee ouders die van ons houden en ons groot zien worden. Twee ouders die staan te juichen langs de lijn, trots zijn als we goeie cijfers halen en alles willen weten over ons eerste gebroken hart. Die samen op de eerste rij zitten als we examen doen en liefdevol hun eerste kleinkind vasthouden. Weten jullie wel hoeveel verdriet we soms stiekem hebben? Als we de boodschapper moeten zijn. Als we moeten luisteren naar de gemene dingen die jullie over elkaar zeggen. Als we zien dat jullie elkaar negeren waar we bij zijn. Weten jullie wel hoe moeilijk het is om van jullie allebei te houden, terwijl dat soms van 1 van jullie niet mag? Dat we dan maar niks zeggen over hoe leuk het weekend was? We voelen ons verscheurd tussen de twee mensen waar we zoveel van houden. We voelen ons schuldig als we het leuk hebben bij de ander. We voelen ons verantwoordelijk voor jullie geluk.'

Het citaat laat zien wat kinderen willen: door je ouder gezien worden en dat ouders geen gemene dingen over elkaar zeggen. Kinderen willen een goede relatie met allebei de ouders zonder het gedoe van die ouders. Het kind dat niet wil kiezen raakt verscheurd maar kan zich niet uiten, want elke uiting kan munitie worden in de strijd van de ouders. Het valt te begrijpen dat deze kinderen op den duur zeer uiteenlopende symptomen ontwikkelen. Zij kunnen opstandig en onhandelbaar worden, of juist stil en teruggetrokken; ze kunnen slaap-, eet- en/of concentratiestoornissen ontwikkelen. Al het wetenschappelijk onderzoek naar welbevinden van kinderen na een echtscheiding wijst steeds hetzelfde uit: waar ouders ruzie blijven maken gaat het niet goed met de kinderen.

Anders werken

Werken met (ernstig) complexe scheidingen is anders dan gewone hulpverlening aan ouders die gaan scheiden. Ouders in een complexe scheiding zijn, soms jarenlang, na het uitspreken van de scheiding nog in conflict over opvoeding, omgang, alimentatie, vrienden en familiekwetsies. Het lukt hun niet om in rustiger vaarwater te komen. Soms kan er na jaren van rust bij de komst van een nieuwe partner, er een escalerende conflictsituatie ontstaan. Dat betekent dat er bij complexe scheidingen veel meer issues spelen dan bij een 'gewone' scheiding. Een ander belangrijk en onderscheidend aspect is het altijd aanwezige gevaar van ernstige escalatie met als uiterst risico een familiedrama. Een andere aanpak is dan ook essentieel (voor het ombuigen van de conflicten naar rust en welzijn). De focus van de professional gaat verder dan de hulpvraag van de klant en is gericht op het ombuigen van strijd naar ieders bijdrage aan rust en welzijn.

Hoewel er verschillende definities in omloop zijn gebruiken wij, als goede aanduiding voor de problematiek, een definitie van Corine de Ruyter (hoogleraar forensische psychologie, 2016).

Kenmerken complexe scheiding

Een complexe echtscheiding kenmerkt zich door:

1. Terugkerende destructieve communicatiepatronen, zoals: ontkenning en in de tegenaanval gaan, snelle escalatie van conflicten, elkaar negeren, aanhoudende boosheid en wantrouwen (Litvack, 2007; McIntosh, 2003)
2. Aanwezigheid van een psychische of persoonlijkheidsstoornis bij een (of bij beide) ouder(s)
3. Beschuldigingen/daadwerkelijk sprake van: huiselijk geweld, kindermishandeling/verwaarlozing (emotioneel, fysiek, seksueel, etc.).

Risicofactoren

Natuurlijk is er niet altijd sprake van persoonlijkheidsproblematiek of beschuldigen van misbruik, maar de omschrijving geeft goed weer dat er veel bijkomende problematiek is. Er zijn vaak problemen op individueel en relationeel niveau. Ook kunnen financiën een rol spelen doordat er bijvoorbeeld sprake is van schulden of armoede. Onderzoek naar risicofactoren voor een conflictscheiding levert de volgende inventarisatie op⁵.

Indicatoren voor conflictueuze scheidingen uit de studie van Gutterswijk e.a.

• Psychische problemen van één of beide ouders
• Gebrek aan onderhandelingsvaardigheden
• Conflicten en/of ernstige meningsverschillen gedurende de relatie
• Psychologisch-, fysiek- of seksueel geweld en/of misbruik tijdens de relatie
• Alcohol- en/of drugsverslaving van één of beide ouders
• Niet accepteren van de scheiding door één van de ouders
• Ontkennen van de scheiding door één van de ouders
• Zeer gebrekkige tot geen communicatie tussen de ouders
• Starten van juridische procedures tegen de ex-partner
• Niet tot stand komen van een ouderschapsplan.
• Kinderen worden tijdens de scheiding al in de conflicten betrokken
Conflictueuze scheidingen zijn daarnaast ook van niet- conflictueuze scheidingen te onderscheiden door de volgende gevolgen van een scheiding:
• Verminderd opvoedkundig handelen door de ouders
• Externaliserende en internaliserende problematiek bij kinderen
• De afname van schoolprestaties van kinderen
• Een verslechterde band tussen ouder en kind

- Strijd bij ouders in een complexe scheiding⁶ gaat vaak over de (gebrekkige) opvoedingscapaciteiten van de andere ouder:
- De andere ouder zou te ongestructureerd, te toegeeflijk of juist te streng zijn.
- De andere ouder wordt aangemerkt als de oorzaak van het probleemgedrag van het kind en het verblijf bij deze ouder zou het kind van slag maken.
- Strijd over de verdeling van tijd die ouders met hun kinderen doorbrengen. De ene ouder wil bijvoorbeeld meer tijd, terwijl de ander dit tegenhoudt of omgang met het kind blokkeert (zogenaamd ouderverstoting)
- Negatieve uitlatingen over de andere ouder of stiefouder in het bijzijn van het kind. Dit naast verwijten over het beëindigen van de relatie, financiële en huisvestingsproblemen.

⁵ R.V. Gutterswijk e.a., 'Scoping review naar indicatoren die conflictueuze scheidingen onderscheiden van 'normaal verlopende' scheidingen', *Tijdschrift voor Orthopedagogiek* 2017/56

⁶ J.R. Johnston, 'High-conflict divorce', *The future of children, Children and Divorce* 1994/4, p. 165-182.

Deze complexe scheidingen vullen steeds meer de caseload van de professional in de wijk- en buurtteams. De hulpverlening aan deze ouders zou de Nederlandse gemeentes 64-88 miljoen euro op jaarbasis kosten (bron Pointer, febr. 2021.)

Drie soorten ouderschap na scheiding

Een onderzoek van Kelly⁷ laat duidelijk zien hoe het met kinderen vergaat na de scheiding van hun ouders en hoe dit gerelateerd is aan hoe ouders vormgeven aan hun ouderschap.

Aard ouderschap	Kenmerken	Percentage voorkomen
Coöperatief ouderschap	Veel overleg tussen ouders, met de kinderen gaat het goed	25-30%
Parallel (of solo) ouderschap	Weinig tot geen overleg tussen ouders, met de kinderen gaat het goed.	50%
Conflictueus ouderschap	Overleg met telkens weer ruzie, met de kinderen gaat het niet goed.	20-30%

In grote lijnen vinden we deze uitkomst ook terug in het onderzoek van CBS (2019).

Preventief werken

Preventief werken betekent dat het aanbod wordt afgestemd op de aard van de complexiteit en conflicten. Wanneer ouders in redelijk tot goed overleg scheiden volstaat een aanbod als: informatie verstrekken, ouders en kinderen doorverwijzen naar voorliggende voorzieningen of naar het particuliere circuit. Het ombuigen van complexe scheidingen is echter een vorm van topsport (Lieve Cottyn, 2009) en vraagt een ander type hulpverlening. Echt preventief werken is het zorgen dat ouders die verstrikt blijven in een conflictueus ouderschap het strijdperk verlaten en kiezen voor welzijn.

Drie vormen van preventie

Zorggerelateerd werken kent drie vormen van preventie⁸. Vertaald naar het sociaal domein zijn deze als volgt:

- **Primaire preventie:** activiteiten die voorkomen dat gezonde personen vast gaan lopen in wisselwerking met hunzelf en/of hun omgeving.
- **Secundaire preventie:** vroege opsporing van vastlopen van personen die een verhoogd risico lopen tot het ontwikkelen van problematiek. Het probleem kan daardoor eerder worden behandeld, zodat deze eerder oplost of niet erger wordt.

⁷ Kelly, J.B., *Children's Living Arrangements Following Separation and Divorce: Insights from Empirical and Clinical Research*, Family Press, 2007

⁸C.V.Z. rapport *Van preventie verzekerd* (2007) en <https://www.loketgezondleven.nl/integraal-werken/wettelijk-en-beleidskader-publieke-gezondheid/wat-is-preventie>

- **Tertiaire preventie:** voorkomen van complicaties en probleemverergering bij sterk dysfunctioneel gedrag, psychische problemen en/of psychopathologie. Ook het bevorderen van de zelfredzaamheid van mensen valt hieronder.

Tertiaire preventie is te vergelijken met preventie van kinderen met morbide obesitas. Wanneer je morbide obesitas hebt, heb je nog meer vet in je lichaam dan bij “normale” obesitas. Daarbij komen andere klachten als hart- en vaatziekten, diabetes type II, longklachten en gewrichtsklachten. Deze kinderen hebben een nog grotere kans om vroegtijdig te komen overlijden omdat er sprake is andere gezondheidsklachten naast het overgewicht. Het doel van deze tertiaire preventie⁹ is het voorkomen van complicaties en verergering van de complexe scheiding.

Kinderen met ouders in een complexe echtscheiding laten tal van andere problemen zien. Als de oorzaak niet wordt aangepakt zal dit leiden tot steeds meer lijden. Het is voor het welbevinden, de sociaal-emotionele en relatieontwikkeling van kinderen van belang dat de ruzies afnemen bij ouders. Dan gaat het beter met de kinderen (Kinderen uit de knel 2017). Uit alle onderzoek over effecten van scheiding op de ontwikkeling van kinderen komt naar voren dat kinderen emotioneel, sociaal en cognitief schade oplopen wanneer ouders (langdurig) in conflict zijn. De interventies die nodig zijn in het omgaan met ouders met complexe scheiding richten zich op het zogenaamde zorggerelateerde tertiair preventief werken. Het doel van deze tertiaire preventie¹⁰ is het voorkomen van complicaties en verergering van de complexe scheiding.

Het vroegtijdig signaleren van ouders in complexe scheiding is onderdeel van deze preventieve aanpak en wordt secundaire preventie genoemd.

Het vraagt om focus van de professional op het in beweging brengen van ouders van conflictueus gezamenlijk ouderschap naar een individueel ouderschap (solo of parallel). Deze vorm van preventief werken gaat uit van een normatief kader waarbij, vanuit meervoudige betrokkenheid op ouders en kinderen, inzichten worden bewerkstelligd en vaardigheden worden aangeleerd. De professional is vooral coach en procesregisseur.

Van 1 gezin 1 plan, dus naar 2 gezinnen, 2 plannen!

Dit vraagt een door de professional aangestuurd proces, want ouders in conflictscheiding hebben vaak weinig inzicht op de effecten van hun gedrag naar de kinderen. Laat staan dat het doel is dat zij beter onderling moeten leren communiceren.

Het onderzoek van Kelly en anderen leidt tot een andere hypothese over hoe ouders zich in een conflictscheiding kunnen gaan richten op het welzijn van hun kinderen. De meest gangbare is een benadering waarin ouders worden gestimuleerd of gedwongen tot coöperatief ouderschap waarin overleg centraal staat. Echter wanneer de professional de nadruk legt op overtuigen op inzicht en communicatieverbetering doen zij een beroep op onvermogen en falen van ouders. De kans op weerstand en versterking van het vechten wordt dan juist vergroot. Dit heeft een polariserend effect

¹⁰ C.V.Z. rapport Van preventie verzekerd (2007)

op het gezin, de professional en ook op de samenwerking tussen partijen. Met meer schade voor het kind als gevolg.

Richten op rust en welzijn

Wat wel kan werken, zoals eerder genoemd, is om ouders individueel aan te spreken en te laten bewegen van conflictueus ouderschap naar parallel of solo ouderschap. Niet meer aanspreken op vaardigheden die men niet heeft, maar verandering brengen in de factoren die kunnen belemmeren om zich in te spannen voor het creëren van rust. Het sluit ook aan bij de nieuwe taak waar de ouder voor staat: het vormgeven van een nieuwe gezinssituatie. Rust en welzijn zijn hierbij de leidende basisuitgangspunten.

Interventies van professionals zullen gericht worden op het doen afnemen van de conflicten, door ouders te laten bewegen van een strijdkader naar een welzijnskader. Dit past ook bij hun gezagsrelatie naar de kinderen. Gezag hebben over een kind dient het bevorderen van welzijn van kinderen (Uitspraak Hoge raad 2015).

Voor de scheiding kon je spreken van 1 gezin 1 plan, na de scheiding geldt 2 gezinnen, 2 plannen!

Wanneer dit in de praktijk betekent dat er bijna tot geen contact meer is tussen de ouders, hoeft dat geen nadelige situatie op te leveren. Het is juist goed wanneer de rust voor ouders en kinderen wordt gewaarborgd. Het welzijnskader, dat overigens van toepassing is op alle betrokkenen, is bij de professional steeds het leidende doel waar men op gefocust is.

Hulpverlening aan ouders in een conflictscheiding

Hulpverlening aan ouders in een conflictscheiding is dus een bijzondere manier van hulpverlenen. Het gaat om een specifieke wijze van relatie leggen, kaders scheppen en sturen op welzijn en rust. Het is een normatieve hulpverlening die doelbewust stuurt.

De professional werkt vanuit een breed gedragen visie op het werken met ouders en kinderen in complexe scheidingen, heeft duidelijke standpunten over wat te doen en wat te laten en kiest de positie van meervoudige betrokkenheid gericht op het welzijn van iedereen.

Het doel van hulpverlening aan ouders en kinderen verwickeld in een conflictscheiding, zal steeds gericht zijn op de-escaleren van het conflict, het ontvriezen van verhardende beelden en het bevorderen van welzijn van iedere betrokkene.

Aanreiken van een kader door het innemen van standpunten

Er zal door de professional een duidelijk hulpverleningskader worden aangereikt door het innemen van standpunten door de professional. Het innemen en uitspreken van een standpunt hangt samen met reflecteren en daardoor bewaken van de grenzen en mogelijkheden van de wettelijke en inhoudelijke uitgangspunten. Het gaat vervolgens ook over het accepteren en respecteren van wettelijke kaders en andere wetmatigheden.

Het is vergelijkbaar met wat in oplossingsgerichte hulpverlening een beperking wordt genoemd. Het is een gegeven waarmee je het moet doen, wat niet veranderbaar is. Het hulpverleningskader als uitgangspunt nemen helpt bij het vinden van verhoudingsvragen.

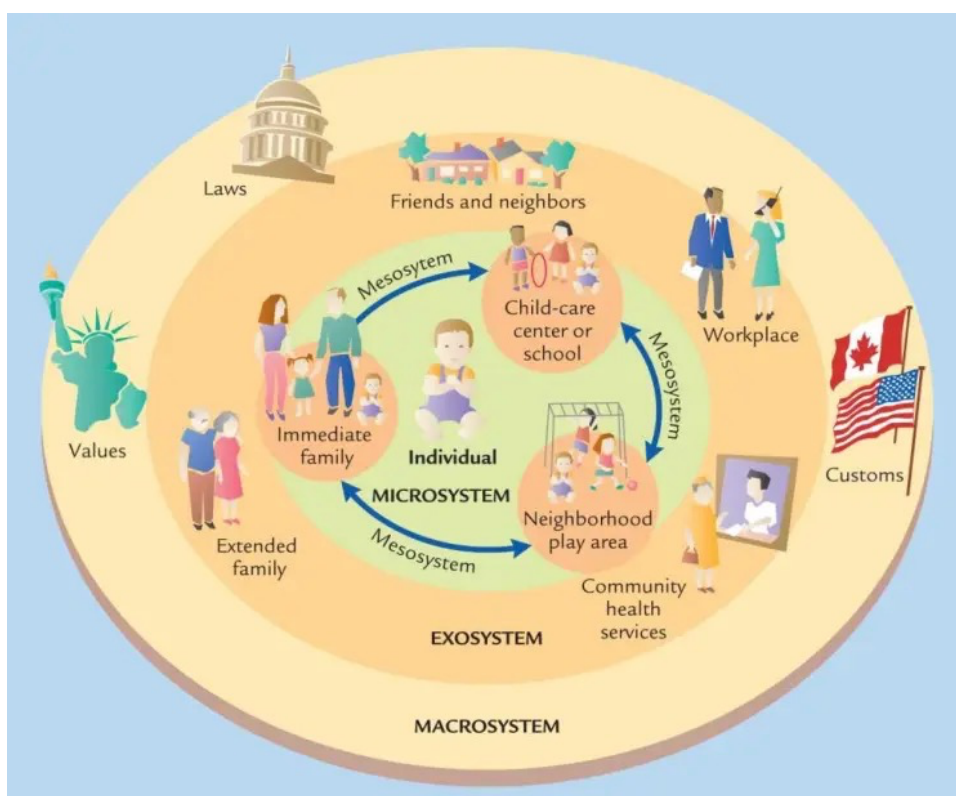

Werken met mensen in een complexe scheiding betekent dat de professional zich richt op de toekomst en wat daarvoor in het hier en nu nodig is. Het is een taakgericht proces gericht op bewegen naar hoe je als ouder ieders welzijn bevordert. De professional zal voortdurend aandacht hebben voor het concreet koppelen van inzicht en gedrag en dit ook inoefenen.

De professional kiest duidelijk en expliciet positie

Belangrijk is de attitude en het positie innemen van de professional. Het gaat erover dat denken, voelen en doen congruent zijn en dat wat de professional gelooft, doet en zegt in overeenstemming is met het niet laten escaleren van het gevecht. Dit zodat men het strijdkader loslaat omdat het belang van het welzijnskader wordt ingezien. De professional is niet gericht op de ene ouder of de kinderen, maar op het gehele systeem en het bevorderen van welzijn van ieder in dat systeem. De professional toont voortdurend voorbeeldgedrag en is als het ware model voor ouders en kinderen.

Het houdt in dat je als professional bereid bent in te zien dat elke betrokken partij onrecht heeft ondergaan en dat elke betrokken partij inspanningen doet om passend zorg te dragen voor anderen. Houding, toon en taalgebruik van de professional zijn essentieel voor het bewegen van strijd naar welzijn. Deze basishouding staat soms haaks op het zich intuïtief identificeren met 'mijn cliënt'. Het betekent dat de professional steeds bereid is ook de positie van de anderen te willen incalculeren, ook al hebben die 'mijn cliënt' slecht behandeld. Het is een systemische, ecologische visie op hulpverlening. De term ecologische systeemvisie ontleen we aan Bronnenfelder, die in 1978 de ecologische systeemtheorie introduceerde.

Bronnenfelder heeft het over een transactioneel proces waarbij sprake is van interactie tussen systemen en subsystemen die een permanent veranderingsproces in gang zetten.

Centraal in het model staat het kind. Daaromheen bevinden zich:

1. Het microsysteem: de directe omgeving van het kind
2. Het mesosysteem: interactie tussen elementen uit het microsysteem, zoals de onderlinge relatie van de ouders.
3. Het exosysteem: elementen die van invloed zijn op de componenten van het microsysteem. Het kind ervaart deze invloeden op indirecte wijze. Denk hier aan de sociale contacten van de ouders en aan de media
4. Het macrosysteem: de waarden, normen en houdingen van de maatschappij. Denk hier ook aan technologische, culturele en sociaal-economische ontwikkelingen.

Het belangrijkste onderdeel van het microsysteem is het gezin. Het gedrag van kinderen wordt op drie manieren door ouders beïnvloed. Allereerst keuren ouders gedrag goed of af. Ze bieden belangrijke gegevens aan hun kinderen. Ten twee hebben ouders de functie van een model. Ten derde is het gezin een opvoedingsomgeving waarin bepaalde ontwikkelingen worden aangemoedigd of afgekeurd (lezen, studeren enzovoorts). De rol van de ouders en het gezin verandert al naar gelang de leeftijd van het kind.

De grondhouding van de professional is meerzijdig betrokken. Dat betekent dat men getuige is zonder oordeel, met de intentie om kwalitatief contact te maken. De professional kan zich vervolgens beurtelings tot alle betrokkenen van het systeem verhouden en is voor de een zonder tegen de ander te zijn. De belangen van alle betrokkenen worden gezien en alle verhalen worden in openheid ontvangen. De professional gaat dan ook niet op zoek naar de waarheid, maar kijkt naar patronen. Meerzijdige betrokkenheid impliceert voorwaardelijke empathie: 'ik erken ieders onrecht en inzet, maar ga niet onvoorwaardelijk mee in zelfbeklag of destructie. Ik blijf verwachten dat mensen verantwoordelijkheid nemen.' Dit betekent dat de professional zich niet betuttelend opstelt maar op basis van gelijkwaardigheid en vanuit authenticiteit omgaat met zijn cliënten.

Professionele visie

De professional heeft ook een duidelijke visie; dit is de deskundige (beroeps) kennis en ervaring over kinderen, ouderschap, partnerschap en processen.

Het betekent een dynamische en soepele visie op ouderschap in het algemeen. De professional weet wat goed ouderschap is. Het gaat om voortdurende afstemming van betekenissen tussen de ouder en de buitenwereld en tussen ouders en kinderen onderling. De professional heeft kennis van protectieve factoren en belemmerde factoren in de opvoeding van kinderen en brengt deze ook in. Ouderschap is als een kwestie van perspectieven uitwisselingen. Ouderschap gaat niet alleen over **hoe wil ik** mijn kind opvoeden, behandelen maar ook over **hoe hoor ik** het op te voeden. Het doel van ouderschap is een gezond en sociaal welzijn van een kind, opdat het later als volwassene zich kan redden. Ouderschap is onderhevig aan culturele, historische en politieke invloeden. De ouder wordt aangesproken als een volwassene met eigen waarden en normen, die in staat is om na te denken over de relatie met het kind en wat goed is voor het kind. Dat betekent dat ouders inzichten aangereikt krijgen wat dit betekent en vaardigheden aanleren.

Belangrijke rol voor het netwerk

Er wordt wel eens gezegd dat waar mensen scheiden het in feite hele dorpen zijn die scheiden. Oftewel er zijn grote netwerken rond iedere ouder die meebewegen en vaak de strijd in stand houden of verhogen. De professional richt zich met de ouder op het verstevigen van contact met mensen in het netwerk die het welzijn steunen.

Kinderen

Een veel gehoorde klacht van kinderen (zie ook Villa Pinedo) is dat ze weinig tot niet gehoord worden. Systeemgericht werken betekent aandacht voor ieders rol en functioneren. Dat betekent dat de professional vanuit de meervoudige betrokkenheid ook de kinderen gelijkwaardig meeneemt in het proces.

Aandacht voor veiligheid

De professional zal vanaf het eerste gesprek tot aan de afsluiting van de hulpverlening steeds de veiligheid monitoren van alle betrokkenen. Complexe scheidingen kunnen escaleren naar familiedrama's, vaak is er sprake van huiselijk geweld tussen partners en of naar kinderen. Geweld kan ook na de scheiding voortduren of optreden.

Aan de hand van de escalatieladder (Glasl, 2015) zal steeds naar de mate van escalatie worden gekeken. Cijfers lijken erop te wijzen dat in scheidingsituaties een grotere kans is op geweld tegen volwassenen én jeugdigen (Spruijt & Kormos, 2010). Gelijktijdig achten professionals de kans op valse beschuldigingen tijdens scheidingsituaties ook groter. Vaak wordt gedacht dat een ex-partner erop uit is de andere ouder zwart te maken. Doordat ex-partners vaak hevig geëmotioneerd zijn, is vaak onduidelijk of dit is uit bezorgdheid over hun kind of dat men een conflict wil uitvechten met de andere ouder. Meldingen van vermeend seksueel misbruik zijn daar een voorbeeld van. In onderzoek is een ondubbelzinnig verband gevonden tussen geweld tegen de partner en geweld tegen de jeugdigen. Het bestaan van huiselijk geweld wordt o.a. door Holt en collega's (2008) aangemerkt als een belangrijke indicator voor het risico op fysieke mishandeling en seksueel misbruik van de jeugdigen. Het protocol *Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling* zal ook steeds worden gevolgd.

Aansluiten bij volwassen zorg en hulpverlening

Het is op zich een merkwaardige situatie dat de hulpverlening aan ouders in een complexe scheiding onder de jeugdzorg valt. Immers kijkend naar de definities van complexe scheiding zie we dat het gedrag van ouders de grondslag vormt van het in stand houden van het pro-bleem. Bij de volwassen ouders spelen trauma's, eerdere verlieservaringen, onvermogen om samen te werken, conflictstijlen die polariserend werken en/of persoonlijkheidsproblematiek die onderliggend zijn aan de problematiek. Van de 16 indicatoren¹⁰ voor het onderkennen van een conflictscheiding zijn er 11 op het gebied van volwassenproblematiek. De overige 5 liggen op het gebied van de jeugdzorg. Het ligt voor de hand dat er dus ook verbinding wordt ge-maakt met de volwassenen hulpverlening en de GGZ, armoede bestrijding, schuldhulpverlening en huisvesting. Het REPS beoogt en stimuleert een goede triage en doorverwijzing binnen de volwassenzorg. Het gaat erom te onderkennen welke belemmerende factoren opgeheven moeten worden die de transitie naar de nieuwe situatie blokkeren. Het is dan ook belangrijk dat er voldoende diensten zijn voor gescheiden ouders en hun kinderen als buddies, steun/oudergroepen, KIES-training, omgangsbemiddeling, omgangshuis en

tijdelijke huisvesting waar ouders hun kinderen kunnen ontmoeten. Het gaat erom de ouder te helpen zich te gaan richten op welzijn en rust voor alle betrokkenen.

De visie samengevat in 7 principes

Het werken met ouders en kinderen in een complexe scheiding vraagt om een ander paradigma en een ander focus. Deze ander focus betekent in 7 principes:

- Van conflicttoestand naar bijdragen aan welzijn.
- Van één ouderpaar naar twee ouders met twee parallelle gezinssituatie
- Van individueel belang naar systeembelang
- Van verleden reactief gericht naar toekomst proactief gericht
- Van onvermogen naar competentie
- Van conflict instant houdend netwerk naar de-escalerend netwerk
- Van volgende hulpverlening naar sturende en op leren gerichte hulpverlening

Bijlage 1: geraadpleegde literatuur

- Baterink M. et al (2020). *Kostenanalyse van complexe scheidingen, Scheiden zonder schade*.
- Birnbaum, R., et al (2013) A community-based response to address the needs of high-conflict separated families, JOURNAL of children aid, Ontario, Canada
- Cottyn, L. (2009). Conflicten tussen ouders na scheiding. *Systeemtheoretisch Bulletin*.
- Cottyn, L. (2021). *Complexe scheiding, uit de maalstroom van conflict*. Een systemische gids voor hulpverleners, Antwerpen, Interactie academie
- Cottyn, L. (2013). De stem van het kind. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 31, 285-311.
- Cottyn, L. (2016). Gevangen in hoog conflict na scheiding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 34, 251-275.
- Delfos, M., (2001) *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*, SWP, Amsterdam.
- Eddy, B. (2016) *High Conflict People* second and updated edition, Unhooked Books Scottsdale, Usa
- Eddy, B. (2014) *So what's your proposal, shifting high conflict people from blaming to problem solving*, Unhooked Books, Scottsdale, USA.
- Garber, B.D., (2010) *Parental alienation and the dynamics of the enmeshed parent-child dyad: Adulthood, parentification and infantilization*, <http://www.healthyparent.com>
- Geurts T, (2017) Woonarrangementen van kinderen na scheiding, contactverlies met de uitwonende ouder en de effectiviteit van het ouderschapsplan Bevindingen uit recente promotieonderzoeken. WODC.
- Geurts T, et al (2019) De complexiteit van conflictscheidingen: onderzoek naar risicofactoren en knelpunten. Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht (FJR)
- Glasl, F. (2015). *Handboek Conflictmanagement, SWP, Amsterdam*
- Glasl, F. (2001). *Help! Conflicten. Heb ik een conflict of heeft het conflict mij?* Christofoor. Amsterdam
- Groenhuizen E, theoretisch fundament bij de aanpak van complexe scheidingen. Jeugdzorg Nederland.
- Goosen C. (2016). Verkenning naar de kindvriendelijke advocatuur, een onderzoek naar de preventieve rol van advocatuur bij vechtscheidingen. De kinder ombudsman.
- Johnston, J.R. (1994). High conflict divorce. In *The future of children: Children and divorce*. Los Altos: CA, (pp. 165-182). David and Lucille Packard Foundation.
- Gutterswijk, R.V. e.a., 'Scoping review naar indicatoren die conflictueuze scheidingen onderscheiden van 'normaal verlopende' scheidingen', Tijdschrift voor Orthopedagogiek 2017/56
- Johnston, J.R. 'High-conflict divorce', *The future of children, Children and Divorce* 1994/4, p. 165-182.
- Kelly, J.B. & M.E. Lamb, (2000) *Gebruik maken van onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen om geschikte beslissingen over verblijfs- en omgangsregelingen voor jonge kinderen te nemen*, Family and Conciliation Courts Review, 38-3, 297-311, (Nederlandse vertaling)
- Kelly, J.B., *Children's Living Arrangements Following Separation and Divorce: Insights from Empirical and Clinical Research*, Family Press, 2007
- Lawick, J. et al. (2017) Vechtscheidingen, Beleving en ervaringen van ouders en kinderen en verandering na *Kinderen uit de Knel*
- Lawick, J. van 'Vechtscheidende ouders en hun kinderen', Tijdschrift Systeemtherapie 2012/24, p. 129-150.
- Rouvoet.A. (2018). *Scheiden en de kinderen dan*, Platform Scheiden zonder schade, Rouvoet.A. (2020). *Gezin in Scheiding*. Platform Scheiden zonder schade,

Ruiter, C. de. (2016). In dialoog over conflictscheidingen. *Directieve therapie*, 36, 62-67.

Ruiter, C. de, & Pol, B. van (2017). Mythen over conflictscheidingen: Een onderzoek naar de kennis van juridische en sociale professionals. *Family and Law*, 5, 1-21.

Spruijt, E. & H. Kormos, (2010) *Handboek Scheiden en de kinderen*, Bohn Stafleu van Loghum, Houten.

Ter Voet, M. (2018). Scheidingen Gerechtelijke procedures en gesubsidieerde rechtsbijstand. WODC.

Valk, I. van der (2018). *Kinderen na scheiding en de rol van ouderlijke conflicten en opvoeding* [Lezing]. Euregionaal Congres Bureau – Conflictscheidingen: verder na een scheiding.

Valk, I. van der, Berg, G. van den, Veldt, M.C.A.E. van der, Anthonijsz, I., & Spruijt, E. (2020). *Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.

Valk, et al (2020) Scheiding en problemen van jeugdigen, onderbouwing van de richtlijn.

De Kinderombudsman: rapport Vechtende ouders, het kind in de knel, Adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen, Maart 2014

Visiedocument Rechtspraak (echt)scheiding ouders met kinderen, (2016).

Villa Pinedo, brief aan gescheiden oud